

izvirno znanstveno delo
prejeto: 1999-09-10

UDK 94(497.4 Izola)"04/14":711.434

O BIVANJSKI KULTURI SREDNJEVEŠKE IZOLE. POSKUS UBIKACIJE NEKATERIH IZOLSKIH "LATRIN"

Darja MIHELIČ

ZRC SAZU, Zgodovinski inštitut Milka Kosa, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 4

IZVLEČEK

Šestdeseti člen tretje knjige izolskih statuten iz 1360 nudi zanimiv naslov *De netar le androne Interdite nel Anno* (O letnem čiščenju prepovedanih/odrejenih "andron"). Izraz najverjetneje pomeni daljši tesen prehod med hišami, po katerem so odvajali fekalije, pomije in druge odpadke. Znana dejstva omogočajo približno shematično simulacijo sosedstva andron in lastnikov sosednjih nepremičnin.

Ključne besede: zgodovina, srednjeveška mesta, Izola, urbanizem, androne, odtoki fekalij

LA CULTURA RESIDENZIALE A ISOLA NEL MEDIOEVO. IPOTESI DI LOCAZIONE DI ALCUNE LATRINE

SINTESI

Il sessantesimo articolo del terzo libro degli statuti d'Isola del 1360 porta un titolo interessante *De netar le androne Interdite nel Anno* (Della pulizia annuale degli androni interdetti). In questo caso il termine *androne* indicava probabilmente lo stretto e lungo passaggio fra una casa e l'altra per il quale venivano portati via gli escrementi, la rigovernatura e altri rifiuti. Gli atti sinora conosciuti ci permettono di ipotizzare il rapporto nei confronti degli androni da parte dei proprietari degli stabili vicini.

Parole chiave: storia, città medievali, Isola, urbanistica, androne, fuoriuscita degli escrementi

Rekonstrukcija podobe prostora v preteklosti ne zanima le arheologov in zgodovinarjev, ampak tudi historične geografe, krajinarje in arhitekto, umetnostne zgodovinarje, muzealce in restavradorje. Zanimanje strok je pogojeno z različnimi razlogi in nameni in ni usmerjeno v iste značilnosti prostora, vendar pa se spoznanja strok med seboj prepletajo in dopolnjujejo.

Obseg prostorskega vzorca, ki ga želimo raziskati, navadno izberemo glede na njegove naravne ali politične meje, ki so včasih tudi utrjene in že same po sebi pomenijo značilnost v prostoru (kot npr. langobardski *limes*). Navznoter opredeljujejo prostor naravne danosti: konfiguracija in sestav terena, vodovja na njem; značilno podobo in vsebino mu daje stopnja kultiviranosti ter

razprostranjenost in oblika različnih kulturnih površin. Prometnice, ki ga prečkajo, ne povezujejo le njegovih lastnih delov, ampak ga tudi vpenjajo v širše prostorsko okolje. Za preteklost prebivalcev prostora pa so zlasti zgovorni ostanki agrarnih in neagrarnih naselij oz. bivanjskih, kulturnih, obrambnih, upravnih zgradb. Tudi posamezna zgradba ali gradbeni kompleks je lahko predmet posebne (mikroprostorske) raziskave.

Tovrstne raziskave narekujejo povezovanje strok, ki imajo opravka s konkretnimi materialnimi ostalinami (palinologija, dendrokronologija, arheologija, restavracijsko, muzeologija) na eni strani s tistimi, ki si dajo opraviti s posrednimi pričevanji o prostoru, na drugi: z nekdanjimi slikarskimi, kartografskimi in katastrskimi

upodobitvami pokrajine in objektov (umetnostna zgodovina, historična geografija, arhitektura). K slednjim, to je k strokam, ki pri raziskavah uporabljajo "neuničevalni" pristop do ohranjenih ostankov preteklosti in preučujejo posredna pričevanja, smemo prišteti tudi zgodovino z razčlenjevanjem klasičnih pisanih zgodovinskih virov, a tudi že omenjenih katastrskih in drugih historičnih kartografskih upodobitev terena.

Poskusov interdisciplinarnih raziskav o prostoru je bilo pri nas že več. Andrej Pleterski je skušal potegniti celovit zgodovinski lok razvoja prostora za Blejski kót od arheoloških ostalin zgodnjega srednjega veka do franciscejskega katastra 19. stoletja (Pleterski, 1986; Pleterski, 1989, 157-182). Alja Brglez se je poskusila skozi zgodovinske zapise, nekdanje likovne in kartografske upodobitve ter stanje terena dokopati do spoznanj o urbanistični podobi Pirana v prvih stoletjih novega veka (Brglez, 1994). Precej raziskav in objav o eminentnejših objektih na Primorskem je bilo opravljenih tudi s strani restavratorjev zlasti iz piranskega Medobčinskega zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine. Sem smem šteti tudi nekaj prispevkov, ki sem jih na osnovi posameznih zgovornih, klasičnih zgodovinskih virov pripravila sama za Piran (Mihelič, 1990, 11-23; Mihelič, 1992, 257-266).

Nedvomno drži ugotovitev, da so spoznanja, ki jih omogoča preučevanje klasičnih pisanih zgodovinskih virov (z izjemo katastra), manj konkretna od tistih, ki jih nudijo stvarne materialne ostaline na terenu. Včasih pa ima tudi zgodovinar srečno roko in naleti na zapis, ki je povednejši od ostalih in celo sam po sebi omogoča številne zaključke, ki bogatijo naše vedenje o nekem prostoru. Ta prispevek želi predstaviti enega takih, ki zadeva Izolo v 14. stoletju.

Šestdeseti člen tretje knjige srednjeveškega zakonika-statuta mesta Izola iz 1360 (Morteani, 1889, 173-175) nosi zanimiv naslov *De netar le androne Interdite nel Anno*¹ (o letnem čiščenju prepovedanih/odrejenih "andron"). Klasični latinskosllovenski slovar tolmači besedo *andron*, -nis s "hodnik". Slovar srednjeveške latinščine na tleh (druge) Jugoslavije (Lexicon I, 1973, 39-40) pa razlaga besedo *androne* s tremi pomeni:

1. tesna slepa ulica,
2. atrij, pokrit, obzidan prostor in
3. (na primeru citiranja /tukaj obravnavanega člena/ izolskih statuten ter trogirskih izvirnikov) latrina oz. (poljsko) stranišče.

Vprašanje je, ali gre v izolskem primeru pri tem izrazu res enoznačno za stranišče; možno ali glede na sobesedilo člena statuta verjetneje je, da je *androne* pomenila **daljši tesen prehod** med hišami, nad katerim so bile (tudi) latrine in po katerem so se odvajali fekalije,

pomije in drugi odpadki.²

Omenjeni člen izolskega statuta je imel za cilj vzdrževanje snage v mestnem okolju. Določal je, da naj lastniki in posestniki nepremičnin ob andronah trikrat letno, to je v mesecu aprilu, avgustu in novembru, čistijo androne ob mestnem trgu ter ob zgornji in spodnji strani izolske komunalne ceste; kazen za nespoštovanje odloka je bila visoka: znašala je 40 soldov (2 libri).

Statutarni odlok opredeljuje 23 andron, ki jih je bilo potrebno čistiti. Statut pri večini od njih opisuje njihovo lokacijo. Opredeljuje jo s sosednjima nepremičninama (redko z večimi), ki predvidoma ležita (ležijo) vzporedno druga ob drugi. Take nepremičnine so hiša (*casa*), kočja (*casal*) in posest (vrt *orto*, imetje *beni*); zapis omenja njihove lastnike oz. uživalce (zadolžene za čiščenje), ali le ime posestnika, katerega nepremičnina ni podrobneje opredeljena. Mestoma srečamo v zapisu tudi nekatere javne komunalne površine (trg *Piazza*, glavna *strada di Comun* in "spodnja" komunalna cesta *strada comuna di sotto*), komunalne zgradbe (obzidje *muri di comun*) in obalo (oz. morje *Mare*). Lokacije andron v okolici trga opredeljujeta predloga "na" (*nella*) in "poleg" (*appreso*) trga (*Piazza*). Ob cesti so lokacije opredeljene kot "pod" (*sotto*) in "nad" (*sopra*) cesto. Spodnja stran glavne ceste je - kot je moč razbrati iz besedila - tista, ki poteka na strani proti morju. "Pod" glavno cesto se omenjata tako "spodnja" komunalna cesta kot komunalno obzidje.

Predvidevamo, da se je popisovalec držal smiselnega zaporedja lokacije andron. Zdi se, da je najprej popisal sedem andron v bližini (?), na in ob trgu, sledi popis 16 andron nad in pod glavno komunalno cesto. Pri trgu gre nedvomno za trg ob cerkvi Marije Alietske blizu mandrača. To je bil že v srednjem veku pomemben prostor mestne naselbine Izola, katere osrednji naselbinski del se je razprostiral jugovzhodno od tod. (Bernik, 1968; Prenova..., 1981; Kramar, 1987)

Lokacija andron, kot jih opisuje statutarni člen, ni le dvo-, ampak večsmiselna. Pri andronah "nad" in "pod" cesto smemo predvidevati, da so speljane pravokotno na cesto, da odvajajo gnojnico proč od nje. Pač pa pri naštevanju več zaporednih andron na isti strani ceste (npr. "pod" njo) ne vemo vselej, ali so locirane v med seboj **vzporednih** tesnih uličicah, ki se odcepljajo od glavne, ali gre le za **eno samo** tesno uličico, ki se odceplja od glavne ceste in v katero imajo posestniki ob njej ležečih hiš napeljane odtok fekalij.

Pri andronah ob trgu je vprašanje bolj zapleteno. Za začetek ne vemo, ali so bile razvrščene okrog in okrog trga ter koliko naj bi jih bilo ob kateri stranici trga. Zahodna stran trga je bila odprta proti mandraču; tam verjetno andron ni bilo. V poštrev za razvrstitev andron z

¹ Pri citiranju se prispevek drži navedene objave statuta kljub nekaterim morebitnim netočnostim v prepisu, ki jih objava prinaša.

² Zaradi omenjenih pomenskih pomislekov prispevek uporablja izraz androna.

latrinami bi torej prišli obe "vzdolžni" (južna in severna) ter ena "prečna" (vzhodna) stranica trga.

Androne ob "vzdolžnih" stranicah trga bi naj bile po logiki povezane v eno samo tesno uličico, ki bi tekla vzporedno s stranico trga. Pri "prečni" stranici trga so bile androne najbrž (ne pa nujno) speljane prečno nanjo, vendar tako, da so se v smeri proč od trga spuščale, da ga gnojnica ne bi zalivala.

Ker je staro mestno jedro ležalo pretežno jugovzhodno od trga, so bile omenjene "obtržne" androne z latrinami verjetno razporejene predvsem vzdolž južne strani trga, tiste, ki so morda obstajale na severni strani, verjetno niso bile tako moteče, da bi jih bilo potrebno omenjati v statutu.

Celotni spisek andron (s tem pa tudi prvi niz sedmih "obtržnih") uvaja androna, ki je locirana ob komunalni cesti (I). Pri drugi androni sta navedena le lastnika okoliških nepremičnin, lokacija v mestnem prostoru pa ne. Ne pri prvi ne pri drugi androni se ne omenja bližina trga, na katero pa opozarja ubikacijska opredelitev sledečih štirih v tem nizu sedmih andron. Zanje zapis navaja, da so bodisi "na" (*nella*) ali "poleg" (*appreso*) trga. Ta dva predloga dopuščata vsaj dve razlagi. Lega *nella* - na trgu pomeni lahko tik ob ali sredi trga, lega *appreso* pa "ob", "poleg" ali tudi le "v bližini" trga. Niz sedmih "obtržnih" andron zaključuje še ena brez navedbe lege ob javnih mestnih površinah.

Glavna komunalna cesta je verjetno dosegla trg blizu njegovega jugovzhodnega kota. Popis "obtržnih" andron najverjetneje začenja ob "spodnji" strani komunalne ceste - kjer bi bila po tem predvidevanju prva v nizu andron ob trgu: tista, za katero zapis omenja lokacijo poleg komunalne ceste. Večji del (vsaj štiri od) prvih sedmih ("obtržnih") andron je bil verjetno razmeščen v tesnem prehodu za prvim nizom hiš ob južni strani trga od stičišča komunalne ceste s trgov v smeri proti mandraču.

Tak zaključek potrjuje lastništvo nad sosednjimi zgradbami ob andronah. Zapisovalec se je pri nepremičninah ob prvih štirih andronah držal zaporedja, da je najprej vpisal nepremičnino na eni strani (tik ob trgu /?/- označimo jo z A), nato na drugi (B). Pri prvih treh andronah bi si tako na strani B trikrat zapored sledila posest družine Civran, pri tretji in četrti pa na strani A dvakrat (ista?) nepremičnina Miklavža Colossi.

Za prvi dve od ostalih treh andron vemo, da sta "na" oz. "ob" trgu, za tretjo pa je tudi ta podatek izostal. Te androne bi mogle nadaljevati niz predhodnih štirih in ležati ob istem prehodu ob južni strani trga. Možno pa je tudi, da so bile razporejene ob trgu "nad" cesto. V

prid tej domnevi govori dejstvo, da se popis "obcestnih" andron začenja z androno, ki je bila "nad" cesto. Lastnik nepremičnine ob zadnji "obtržni" androni je bil Vercer pokojnega Ivana Colmana, ki je bil tudi lastnik nepremičnine (iste?) ob prvi "nadcestni" androni.

Androne na zgornji in spodnji strani (glavne) komunalne ceste so v zapisu popisane od osrednjega trga v jugovzhodni smeri proti obrobju mesta. Sklepanje, da je popis andron razporejen od središča mesta proti obrobju, potrjujejo nekatere vrste nepremičnin ob andronah: četrta od zadaj je bila med dvema kočama (*casa*) in ne ob hišah (*casa*), ki so prevladovala v osrčju naselbine, ob njej je bil vrt (*orto*). Segala je do mestnega obzidja na robu mesta.

Statutarni odlok omenja 16 andron ob glavni komunalni cesti (če zanemarimo androno, ki je navedena kot prva v nizu "obtržnih" in ki se je tudi nahajala ob komunalni cesti). Več jih je bilo ob spodnji (protimorski) strani ceste (10) kot ob zgornji (6).³

V nizu "obcestnih" andron se najprej omenja androna na zgornji strani ceste, nato dve ob spodnji strani, katerih prva sega do morja, pa spet ena ob zgornji; sledita spet ena "pod" cesto (morda v isti uličici kot prejšnja "podcestna" androna, le nižje od nje⁴) in ena "nad" njo, nato dve "pod" cesto (druga sega do morja), spet ena "nad" cesto, nato dve na spodnji strani ceste, katerih druga pa ni povsem ob cesti,⁵ nato vnovič dve androni "pod" cesto, katerih druga sega do komunalnega obzidja. Sledita še ena androna "nad" in ena "pod" glavno cesto do "spodnje" komunalne ceste ter še ena "nad" glavno komunalno cesto.

Androne, ki so omenjene neposredno druga ob drugi, so med seboj predvidoma bliže kot ostale, četudi niso na isti strani ceste. Konkretna oddaljenosti andron, ki si v opisu neposredno sledijo, niso znane, ker opis ne navaja vseh objektov ob trgu in cesti.

Pri nekaterih objektih ob "obcestnih" andronah, ki naj bi glede na zaporedje njihovih omemb ležale blizu druga drugi, omenja zapis istega lastnika. To izziva k poskusu ugotavljanja, ali gre v (nekaterih) takih primerih za isto ali sklenjeno posest posameznega lastnika. Privzeti pa je potrebno postavko, da je zapisovalec v zapis vnašal lastnike nepremičnin ob andronah v doslednem zaporedju: najprej npr. lastnika nepremičnine na strani proti trgu, nato tistega, na strani proti periferiji (ali obratno). Poskus, tovrstne uskladitve ni obrodil sadov in ni nedvoumno pokazal strnjenih posesti posameznih lastnikov.

Znana dejstva omogočajo približno shematično simulacijo sosredstva andron in lastnikov sosednjih nepre-

3 Prikladnejša lega andron je bila na spodnji strani ceste. Imele so ugodnejšo smer naklona: po njih je gnojnica odtekala proti morju.

4 Lastnik posesti na prvi omenjeni strani je v obeh primerih isti - Tomaž Galardo.

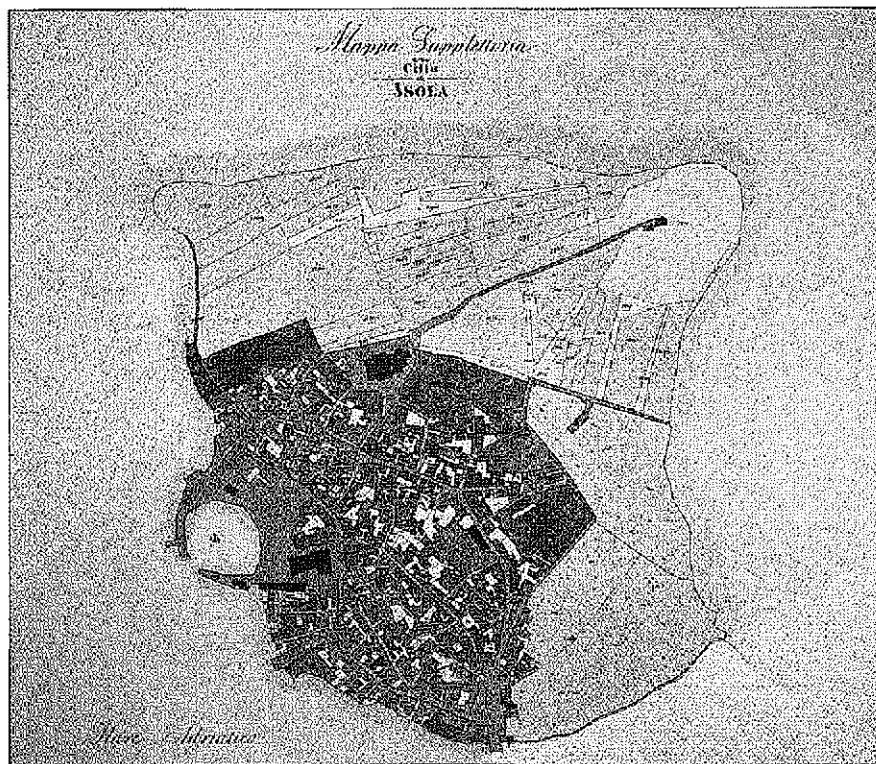
5 Ta latrina je označena s tremi sosednjimi nepremičninami; na drugi strani tretje od njih (hiše neznanega lastnika) je bila locirana še ena latrina.

mičnin. Objekti ob andronah so - ne glede na to, da smo njihovega lastnika v vlogi imetnika nepremičnine že srečali - upoštevani kot nov, še neomenjen objekt.

SHEMA RAZMESTITVE IZOLSKIH ANDRON 1360

Lastništvo nad označenimi andronami (imena lastnikov imetja so poslovenjena):

1. androna med hišo Almerika pokojnega Karla Albina in hišo Jakomela Civrana ob komunalni cesti
2. androna med hišo Mavra pokojnega Ivana Pínzana in hišo Miklavžka Civrana
3. androna na trgu poleg Miklavža imenovanega Colossi pokojnega gospoda Petra de Grimaldo in poleg Jakomela Civrana
4. androna na trgu poleg omenjenega Miklavža Colossi in poleg hiše, ki je pripadala Miklavžku Comandadorju
5. androna na trgu poleg gospoda Mongolina pokojnega gospoda Odorika de Federigo in poleg hiše, v kateri živi prodajalnarica Katarina
6. androna poleg trga med hišo gospoda Vidala pokojnega Valtrama in hišo Manidatov
7. androna poleg Vercerja pokojnega Ivana Colmana in Tomažem de Baiardo (pravilna oblika priimka je Gaiardo)
8. androna ob zgornji strani komunalne ceste med hišo
9. androna ob spodnji strani komunalne ceste do morja poleg gospoda Papon de Orso iz Kopra in omenjenega duhovnika Miklavžka pokojnega gospoda Novella
10. androna ob spodnji strani komunalne ceste med hišo Tomaža Gaiardo in hišo Bertucija Stariza
11. androna ob zgornji strani komunalne ceste poleg imetja pokojnega Venierja de Pelegrin in poleg Donata pokojnega Marka de Marco
12. androna ob spodnji strani komunalne ceste poleg imetja Tomaža Gaiardo in imetja Bertucija pokojnega Darda Pasquala in imetja gospoda Mongolina pokojnega gospoda Odorika de Federigo
13. androna ob hiši ob zgornji strani komunalne ceste poleg koč Alberika, sina pokojnega Dominika Guecila de Paisana in poleg hiše, ki je pripadala Andreju Riti, sedaj pa jo ima Paskvalin Mugisan
14. androna ob spodnji strani komunalne ceste poleg preproste (*/?/ piana*) hiše Paskvalina Mugisana in hiše Ivana pokojnega Almerika Carbogna z drugimi sosedi
15. androna ob spodnji strani komunalne ceste poleg hiše Andreja pokojnega Bernarda Paisana in poleg imetja gospoda Michaela pokojnega gospoda Mavra de Varnerio z drugimi sosedi do morja

Izola, Franciscejski kataster (AST).
Izola, Austrian Franciscan Cadastre (AST).

16. androna ob zgornji strani komunalne ceste poleg hiše duhovnika Miklavža pokojnega gospoda Novela in poleg Marinela pokojnega Veneranda
17. androna ob spodnji strani komunalne ceste poleg imetja gospoda Mihaela de Vernerio in poleg Miklavža pokojnega gospoda Marka in poleg hiše, ki je bila last (manjka) in z drugimi sosedi
18. androna na drugi strani te hiše, ki na obeh straneh meji na dediče gospoda Marka
19. androna ob spodnji strani komunalne ceste poleg hiše mojstra prodajalnarja Anzola in poleg hiše Kollanda iz Kopra
20. androna ob spodnji strani komunalne ceste poleg kočice in vrta duhovnika Miklavža pokojnega gospoda Novela in poleg kočice gospoda Petra pokojnega Almerika Marana do komunalnega obzidja
21. androna ob zgornji strani komunalne ceste poleg hiše gospoda Almerika Sulcherija in poleg hiše gospoda Vidala pokojnega gospoda Valterna di Vidali
22. androna ob spodnji strani komunalne ceste poleg imetja gospoda Bertika pokojnega gospoda Ivana Albertina in poleg imetja meniha duhovnika Tomaža Piovana in drugih družabnikov do spodnje komunalne ceste
23. androna ob zgornji strani komunalne ceste poleg hiše Andrejčka de Griffio in poleg hiše, ki jo ima zdaj Lev de Leo

Statutarni člen omenja 35 različnih imen lastnikov nepremičnin (pri enem od objektov se omenjata dva ali več dedičev, kar bi število znanih lastnikov povečalo še vsaj za enega). Večina med njimi poseduje le eno nepremičnino, posamezniki pa tudi dve, tri ali celo več, kot npr. duhovnik Miklavž(ek) pokojnega gospoda Novela, ki se omenja kot posestnik dveh hiš, kočice, vrta, in neopredeljene posesti. Med lastniki oz. posestniki nepremičnin ob andronah je le ena ženska, ki prebiva v hiši ob androni. V dveh primerih sta lastnika nepremičnin ob andronah iz Kopra.

Štirje živi lastniki ter kar osem pokojnikov, katerih potomci so bili v času nastajanja zapisa lastniki nepremičnin, imajo vzdevek gospod (*ser*). Poklici lastnikov, ki so imeli ali uživali posest ob andronah, niso prav pogosto navedeni. Dva med njimi sta bila duhovnika: Poleg omenjenega duhovnika (*prete*) Miklavža še menih duhovnik (*monaco prete*) Tomaž Piovan. En moški in edina ženska med posestniki oz. uživalci nepremičnin ob andronah sta bila mojster prodajalnar (*magistro stazonaro*) oz. prodajalnarica (*stazonera* oz. *bottegera*).

Seznam posestnikov hiš in imetja ob andronah

(imena so izvirna, povzeta po uporabljeni objavi):

- Alberigo fiol condam Domenego Guecili de Paisana (koča)
 Almerico condam Carlo Albin (hiša)
 Almerigo Sulcherio (hiša)
 Andrea condam Bernardo Paisan (hiša)
 Andrea Rita (bivši lastnik) (hiša)
 Andrioli de Griffio (hiša)
 magistro Anzolo stazonaro (hiša)
 Berticho condam ser Zuane Albertin (imetje)
 Bertuzzi condam Dardo Pasqual (imetje)
 Bertuzzi Stariza (hiša)
 Catterina stazonera o Bottegera (biva v hiši)
 Colando da Capodistria (hiša)
 Dona condam Marco de Marco (NN)
 Iacomel (Jacomello) Civran (hiša, NN)
 Leon de Leo (hiša)
 Manidati (hiša)
 (condam) ser Marco (eredi de -) (2-krat NN)
 Marinel condam Venerando (NN)
 Mauro condam Zuane Pinzan (hiša)
 ser Michiel condam ser Mauro de Vernerio (Michiel de Vernerio) (2-krat imetje)
 ser Mongolin condam ser Odorigo (Odorico) de Federigo (imetje, NN)
 Nicoletto Civran (hiša)
 Nicoletto Comandador (hiša)
 Nicoletto condam ser Marco (NN)
 prete Nicol(ett)o condam ser Novel(lo) (2 hiši, koča, vrt, NN)
 Nicolo ditto Colossi condam ser Piero de Grimaldo (2-krat /?/ NN)
 ser Papo de Orso di Capodistria (NN)
 Pasqualin Mugisan (v lastništvu nasledil Andrea Rita) (hiša, preprosta /?/ hiša)
 Piero condam Almerigo Maran (koča)
 Toma de Baiardo (Thoma Gaiardo) (hiša, imetje, NN)
 monaco prete Thoma Piovan (imetje)
 condam Venier de Pelegrin (imetje)
 Verzer(i)o condam Zuane Colman (2-krat /?/ NN)
 ser Vidal condam Valtrame (ser Vidal condam ser Valtemo di Vidali) (2-krat hiša)
 Zuane condam Almerigo Carbogno (hiša)

Legenda:

hiša=casa

preprosta hiša=casa piana

koča=casal

vrt=orto

imetje=beni

NN=tip nepremičnine ni posebej naveden

6 Zapis omogoča tudi razlago, da gre v tem primeru le za eno večjo nepremičnino, ob kateri sta ležali dve androni, na drugi strani katerih sta bili dve manjši nepremičnini.

7 Možno je, da gre za eno nepremičnino, ob kateri sta dve androni.

ABOUT RESIDENTIAL CULTURE IN THE MEDIAEVAL IZOLA. UBIETY ATTEMPT FOR SOME IZOLA LATRINES

Darja MIHELIČ

Scientific and Research Centre of the Slovenian Academy of Sciences and Arts, Milko Kos Institute of History, SI-1000 Ljubljana, Novi trg 4

SUMMARY

Article 60 in the third book of the Izola statute from 1360 carries a very interesting title: *De netar le androne Interdite nel Anno* (about the annual cleaning of prohibited/decreed "andrones"). The expression most probably refers to the longish tight passages between houses, along which faeces, slops and other waste were drawn off. This article of the Izola statute was intended to maintain cleanliness in the town environment. It stipulated that the proprietors and owners of real estates should clean the andrones along the town square as well as along the upper and lower sides of the Izola communal road three times a year, i.e. in April, August and November.

There were 23 andrones that had to be cleaned according to the statutory decree. The statute in most cases depicts their location, together with the adjacent houses (*casa*), cottages (*casal*), and estates (*garden /orto/, real property /beni/*) and states their owners (liable to do the cleaning) or merely mentions the name of the estate owner whose real property is not defined in detail. Here and there we come across some communal public places (square /*Piazza*/, main road /*strada di Comun*/, and the "lower" communal road /*strada comuna di sotto*/), communal buildings (the walls /*muri di comun*/) and the coast (sea /*Mare*/). Along the road the locations are defined as "below" /*sotto*/ and "above" /*sopra*/ the road. The lower part of the main road is - as we can gather from the text - the one that runs on the side towards the sea. "Below" the main road, the "lower" communal road as well as the city walls are referred to.

We can presume that the person who made the inventory stuck to the logical succession of the andrones' location. First of all he listed the andrones on and along the square, where 7 andrones were located. There follow 16 andrones on the upper and lower sides of the (main) communal road leading from the central square in SE direction towards the skirts of the town. The inference that the list of the andrones was made from the town's centre towards its skirts is confirmed by some real estates: the fourth androne from the back was led along the cottages (*casals*) and not along the houses (*casas*); there was a garden (*orto*) along it. It extended to the town walls. There were more andrones along the lower (coastal) side of the road (10) than along the upper side (6). The andrones that are mentioned are nearer to each other than the others, although they are not on the same side of the road. The distances of the andrones, which in the report directly follow each other, are not known, as the report does not state all the buildings and structures along the square and the road. The known facts enable an approximate schematic simulation of the adjacency of the andrones and the owners of the neighbouring real estates.

Key words: history, mediaeval towns, Izola, town-planning, androne, faeces outflow

VIRI IN LITERATURA

- Bernik, S. (1968):** Organizem slovenskih obmorskih mest Koper, Izola, Piran. Ljubljana, Piran.
- Brglez, A. (1994):** Vicedomske knjige piranskega arhiva - izbor in komentar. Poskus rekonstrukcije srednjeveške podobe Pirana. Magistrska naloga. Ljubljana.
- Kramar, J. (1987):** Izola - mesto ribičev in delavcev. Koper.
- Lexicon I (1973)** - Lexicon latinitatis medii aevi iugoslaviae, I. Zagrabiae.
- Lexicon II (1978)** - Lexicon latinitatis medii aevi iugoslaviae, II. Zagrabiae.
- Mihelič, D. (1990):** K podobi nekdanjega Pirana. (16/17. stoletje). Vjesnik Hrvatskog arhiva u Rijeci, 32. Rijeka.

- Mihelič, D. (1992):** Piranska razglednica iz prvih desetletij 17. stoletja. Annales, 2. Koper.
- Morteani, L. (1888):** Isola ed i suoi statuti. Gli statuti d'Isola. AMSI, 4. Parenzo.
- Morteani, L. (1889):** Isola ed i suoi statuti. Gli statuti d'Isola. AMSI, 4. Parenzo.
- Pleterski, A. (1986):** Župa Bled. Nastanek, razvoj in prežitki. Dela SAZU I/30. Ljubljana.
- Pleterski, A. (1989):** Metode povezave retrogradne analize katastra s pisanimi in arheološkimi viri. (Primer Blejskega kota). Zgodovinski časopis, 43. Ljubljana.
- Prenova... (1981)** - Prenova starega mestnega jedra Izole, 2. Piran, Ljubljana, Izola.